

บทที่ 1

บทนำ

1.1 ความเป็นมาและความสำคัญของปัญหา

การท่องเที่ยวในรูปแบบเชิงอนุรักษ์ หรือที่เรียกว่า การท่องเที่ยวเชิงนิเวศ (Eco-tourism) กำลังเป็นที่นิยมเป็นอย่างมากจากนักท่องเที่ยวทั้งในประเทศและต่างประเทศ ซึ่งเป็นรูปแบบการท่องเที่ยวที่วอล์กชณะนี้ สามารถสร้างกระแสการท่องเที่ยวแบบใหม่ขึ้นมาและทำให้อุตสาหกรรมการท่องเที่ยวเติบโตอย่างรวดเร็วและหลากหลาย กล่าวได้ว่าในระยะ 20 ปี ที่ผ่านมามีการท่องเที่ยวเชิงนิเวศมีการขยายตัวรวดเร็วทั่วทุกภูมิภาคของโลก และคาดหมายว่าจะยังคงเติบโตอย่างต่อเนื่องในอนาคต

จากแผนพัฒนาฯ ฉบับที่ 8 เป็นต้นมาที่เน้นบทบาทการพัฒนาชุมชน และการที่รัฐบาลออกกฎหมาย การกระจาย อำนาจสู่ ท้องถิ่น เป็นแรงผลักดันให้องค์กร ท้องถิ่น และ หน่วยงานต่างๆ ให้ความสำคัญกับ การสร้างรายได้ ให้กับชุมชน โดยใช้ การท่องเที่ยวเป็นจุดขาย จึงทำให้เกิดกิจกรรม การท่องเที่ยว หลายรูปแบบในชุมชน มีการจัดรูปแบบการท่องเที่ยวแบบเชิงนิเวศ ที่นักท่องเที่ยวสามารถเข้าไปศึกษาวัฒนธรรมเรียนรู้ถึงชีวิตความเป็นอยู่ของชุมชน ได้อย่างใกล้ชิด ซึ่งจะมีการพักผ่อน ทานข้าวและทำกิจกรรมต่าง ๆ ร่วมกับชาวบ้าน เราที่เรียกที่ที่พักชณะนี้กันว่า “โฮมสเตย์” (Home stay) การจัดกิจกรรมแบบท้องถิ่นต่าง ๆ นั้นเป็นการช่วยสร้างความน่าสนใจของการท่องเที่ยวชณะนี้ ก่อให้เกิดรายได้หมุนเวียนในชุมชนและเป็นรายได้ที่ไม่ต้องออกไปแสวงหาจากภายนอก เมื่อความนิยมในการท่องเที่ยวชณะนี้เป็นที่รู้จักและนิยมมากขึ้นเพิ่มขึ้น การเติบโตของธุรกิจโฮมสเตย์จึงเกิดขึ้นอย่างมากมายตามชุมชนต่าง ๆ ซึ่งในปัจจุบัน จำนวนของโฮมสเตย์ มีมากถึง 50 แห่ง ถือว่าเป็น 1 ใน 3 ของจำนวนที่พักแบบรีสอร์ทของจังหวัด¹

ในขณะที่การเกิดใหม่ของจำนวนโฮมสเตย์เพิ่มมากขึ้น ลักษณะทางกายภาพของอาคารก็จะมีหลากหลายมากขึ้นด้วย ซึ่งจะขึ้นอยู่กับเจ้าของเดิมว่ามีที่อยู่อาศัยแบบใดมาก่อน หรือใน

¹ จากข้อมูลการสำรวจจำนวนนักท่องเที่ยวและที่พัก สำนักงานการท่องเที่ยวและกีฬาจังหวัดสมุทรสงคราม 2552

บางแห่งมีการสร้างอาคารขนาดเล็กขึ้นมาใหม่ในลักษณะแบบรีสอร์ท แต่ยังคงเรียกว่าตัวเองว่าเป็น โฮมสเตย์อยู่ก็มีจำนวนหนึ่ง ซึ่งรูปแบบของอาคารทั้งสองกรณี ส่วนมากจะเป็นในทางอาคารสมัยใหม่เสียส่วนใหญ่ ซึ่งคาดว่าจะมีมากกว่า 80%ของจำนวนโฮมสเตย์ทั้งหมด² และจะมีที่เป็นแบบที่พักแบบบ้านโบราณดั้งเดิมไม่มากนัก รูปแบบทางสถาปัตยกรรมก็ถูกละเลย ขาดความเป็นอัตลักษณ์ของสถาปัตยกรรมท้องถิ่น โดยชาวบ้านและผู้ประกอบการส่วนใหญ่ยังขาดความเข้าใจในเรื่องอัตลักษณ์ทางสถาปัตยกรรมอย่างแท้จริง ไปค้ำนึ่งแต่เรื่องความสวยงาม ความทันสมัยของวัสดุสมัยใหม่เป็นส่วนมาก ซึ่งจะทำให้อัตลักษณ์ของสถาปัตยกรรมท้องถิ่น ไม่สามารถบอกได้ว่าอัตลักษณ์ทางสถาปัตยกรรมของโฮมสเตย์ในจังหวัดสมุทรสงครามเป็นอย่างไร ซึ่งอัตลักษณ์ในที่นี้จะครอบคลุมทั้งทางด้านกายภาพของตัวบ้านเรือน การใช้อุปกรณ์ในการตกแต่งภายในและสภาพภูมิทัศน์โดยรอบด้วย

ในความหมายของคำว่า “อัตลักษณ์” (อ่านว่า อัด-ตะ-ลัก) ประกอบด้วยคำว่า อัด (อัด-ตะ) ซึ่งหมายถึง ตน หรือ ตัวเอง กับ ลักษณ์ ซึ่งหมายถึง สมบัติเฉพาะตัว. ดังนั้นจึงหมายถึง ผลรวมของลักษณะเฉพาะของสิ่งใดสิ่งหนึ่งซึ่งทำให้สิ่งนั้นเป็นที่รู้จักหรือจำได้³ เมื่อนำมาให้นิยามในงานวิจัยนี้จึงสามารถแปลความหมายได้ว่า “ลักษณะเฉพาะของสถาปัตยกรรมโฮมสเตย์ที่มีสมบัติเฉพาะตัว มีความโดดเด่นและแตกต่างจากสถาปัตยกรรมที่อื่นๆ” จึงเป็นที่มาของคำถามในงานวิจัยดังต่อไปนี้

- 1 โฮมสเตย์ในจังหวัดสมุทรสงครามนั้น มีอัตลักษณ์ทางสถาปัตยกรรมหรือไม่
- 2 อัตลักษณ์ทางสถาปัตยกรรมที่ได้จากการวิจัยจะสามารถนำมาเผยแพร่ได้หรือไม่ และจะมีวิธีการเผยแพร่อย่างไร
- 3 เมื่อได้มาซึ่งผลการวิจัยต้นแบบโฮมสเตย์จะมีแนวทางในการดำเนินการพัฒนาและปรับปรุงอย่างไร

1.2 วัตถุประสงค์งานวิจัย

เป้าหมายสูงสุดในการวิจัยนี้จะนำไปสู่การพัฒนาและปรับปรุงโฮมสเตย์ในจังหวัดสมุทรสงครามให้มีอัตลักษณ์ของตนเอง มีความสอดคล้องกับวิถีชีวิต ความเป็นอยู่ รวมถึงสภาพแวดล้อมโดยรอบและจะมีการส่งเสริมให้ผู้ประกอบการสามารถนำผลการวิจัยที่ได้ไปใช้ประโยชน์ได้อย่างแพร่หลาย โดยได้กำหนดวัตถุประสงค์ไว้ดังต่อไปนี้

² ข้อมูลจากการสำรวจพื้นที่เบื้องต้นของนักวิจัย

³ แปลความหมายจากพจนานุกรมราชบัณฑิตยสถาน

1. เพื่อสำรวจลักษณะอาคารที่พักแบบโฮมสเตย์ภายในพื้นที่จังหวัดสมุทรสงคราม
2. เพื่อวิเคราะห์ถึงรูปแบบเฉพาะและมีความเป็นเอกลักษณ์ของสถาปัตยกรรมพื้นถิ่น ในจังหวัดสมุทรสงคราม
3. เพื่อค้นหาความพร้อมของผู้ประกอบการและชุมชน ทางด้านพัฒนาและปรับปรุงโฮมสเตย์ให้มีอัตลักษณ์ประจำถิ่น

1.3 ขอบเขตงานวิจัย

ขอบเขตในการวิจัย สามารถแบ่งได้ดังนี้

1. ขอบเขตด้านพื้นที่
ศึกษาพื้นที่ทั้งจังหวัด โดยแบ่งออกเป็น 3 อำเภอ ได้แก่ อำเภอเมือง อำเภออัมพวาและอำเภอบางคนที จำนวนกลุ่มตัวอย่างทั้งหมด 60 แห่ง
2. ขอบเขตด้านเนื้อหา
เนื้อหาที่จะศึกษาจะครอบคลุมดังต่อไปนี้
 - 2.1 วิถีชีวิต พฤติกรรมของคนในชุมชนท้องถิ่น
 - 2.2 สถาปัตยกรรมและภูมิสถาปัตยกรรม
 - 2.3 ความรู้เกี่ยวกับโฮมสเตย์
 - 2.4 ลักษณะทางกายภาพของอาคาร
 - 2.5 แนวทางการปรับปรุงและพัฒนา

1.4 ระเบียบวิธีวิจัย

การวิจัยนี้เป็นการวิจัยเพื่อค้นหา อัตลักษณ์ของงานสถาปัตยกรรมที่เป็นภูมิปัญญาพื้นถิ่นในพื้นที่จังหวัดสมุทรสงคราม ซึ่งเป็นงานวิจัยเพื่อพัฒนาพื้นที่ ดังนั้นจะใช้วิธีการวิจัยเชิงสำรวจ (Survey Research) และแบบการจัดสนทนากลุ่มของผู้ประกอบการ (Focus Group Discussion) โดยอาศัยวิธีการศึกษาเชิงคุณภาพ (Qualitative Research Method)

ขั้นตอนในการวิจัยได้แบ่งขั้นตอนการวิจัยออกเป็น 6 ขั้นตอนได้แก่

1. ศึกษาข้อมูลทางด้านปฐมภูมิ (Primary Data) และทุติยภูมิ (Secondary Data) โดยการเก็บข้อมูลเบื้องต้นจากแหล่งข้อมูลต่าง ๆ อาทิเช่น เอกสาร ตำรา งานวิจัย สิ่งพิมพ์ ทัศนศึกษาและแนวคิดที่เกี่ยวข้องทั้งหมด ฯลฯ เพื่อใช้เป็นฐานข้อมูลในการวางแผนงานวิจัยต่อไป

2. ลงสำรวจพื้นที่เพื่อศึกษาถึงลักษณะทางสถาปัตยกรรมของโฮมสเตย์ การทำงานนี้จะมีผู้วิจัยและทีมงานประมาณ 10 คน ทำการเก็บข้อมูลลักษณะกายภาพของโฮมสเตย์ทั้งหมด
3. แยกแยะและจัดกลุ่มข้อมูล เพื่อสร้างฐานข้อมูลของโฮมสเตย์ในพื้นที่ รวมถึงทำการวิเคราะห์ถึงลักษณะกายภาพของอาคารในสภาพปัจจุบัน
4. จัดประชุมกลุ่มย่อย (Focus Group Discussion) โดยเชิญผู้ประกอบการ และผู้รู้จำนวน 8-10 คน เพื่อสอบถามถึงสภาพปัญหา ความพร้อม ประโยชน์ที่จะได้รับและแนวทางในการปรับปรุง
5. วิเคราะห์และแปลผลที่ได้จากฐานข้อมูลโฮมสเตย์ที่รวบรวมได้กับข้อมูลของผู้ประกอบการ เพื่อสร้างภาพโฮมสเตย์ต้นแบบด้วย โปรแกรม 3D ที่แสดงรายละเอียดตัวอาคารและพื้นที่ใช้สอยต่าง ๆ เพื่อให้เห็นรายละเอียดของอาคารอย่างชัดเจน รวมทั้งนำเสนอแนะแนวทางในการปรับปรุงพัฒนา
6. จัดประชุมกลุ่มย่อย (Focus Group Discussion) ช้าแต่ขยายกลุ่มให้มีจำนวนมากขึ้นประมาณ 10-30 คน โดยมีกลุ่มทั้งภาครัฐและเอกชน เป็นการเผยแพร่ถึงอัตลักษณ์ทางสถาปัตยกรรมที่ได้สร้างขึ้นจากภาพโฮมสเตย์ต้นแบบ พร้อมทั้งจัดทำการเผยแพร่ และประเมินข้อมูลที่ได้จากการวิจัย ด้วยแผ่นพับ โปสเตอร์ และเอกสารให้แก่กลุ่มเป้าหมายและหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง
7. สรุปผลการวิจัยและข้อเสนอแนะ
สำหรับการดำเนินงานวิจัยครั้งต่อไปสำหรับพื้นที่ที่จะทำการศึกษานั้นกำหนด จะทำการศึกษาโฮมสเตย์ในเขตพื้นที่จังหวัดสมุทรสงครามประกอบด้วย 3 อำเภอ ได้แก่ อำเภอเมือง อำเภออัมพวาและอำเภอบางคนที

1.5 นิยามศัพท์

รูปแบบโฮมสเตย์ หมายถึง ลักษณะทางกายภาพของโฮมสเตย์ ที่แสดงให้เห็นถึงลักษณะของอาคาร พื้นที่ใช้สอย องค์ประกอบที่สำคัญและอื่น ๆ ที่ปรากฏอยู่ในท้องถิ่นนี้ ซึ่งอาคารนั้นยังคงมีการพักอาศัยและใช้สอยอย่างต่อเนื่อง

อัตลักษณ์ทางสถาปัตยกรรม หมายถึง ลักษณะเด่นเฉพาะทางด้านสถาปัตยกรรมที่มีความสำคัญ อย่างโดดเด่น มีการแสดงให้เห็นและรับรู้ในลักษณะเฉพาะได้อย่างชัดเจนและยังคงอนุรักษ์ รักษาและสืบทอดต่อ ๆ กันมา

1.6 ระยะเวลาในการทำวิจัย

ตารางที่ 1.1 แสดงแผนการทำงาน

ลำดับ	กิจกรรม	เดือน												หมายเหตุ	
		พ.ย.	ธ.ค.	ม.ค.	ก.พ.	มี.ค.	เม.ย.	พ.ค.	มิ.ย.	ก.ค.	ส.ค.	ก.ย.	ต.ค.		
1	ศึกษาลักษณะและที่ตั้งและมาตรฐานต่าง ๆ	■	■	■											
2	สำรวจชุมชนและโฮมสเตย์ในพื้นที่			■	■										
3	แยกแยะข้อมูลและจัดกลุ่ม					■									
4	ประชุมกลุ่มย่อยครั้งที่ 1						■	■							
5	วิเคราะห์และแปรผล								■	■					
6	ประชุมกลุ่มย่อยครั้งที่ 2										■	■			
7	สรุปผลการวิจัย												■	■	

หมายเหตุ : ระยะเวลาดำเนินการประมาณ 12 เดือน

ตารางที่ 1.2 กิจกรรมและระยะเวลาที่สัมพันธ์กับงบประมาณ

กิจกรรม	ช่วง เวลา	สถานที่	รูปแบบ	ผู้เข้าร่วม	เป้าหมาย
1.ศึกษาลักษณะและที่ตั้งและมาตรฐานต่าง ๆ	พ.ย.52- ม.ค.53	จ.สมุทรสงครามและ มหาวิทยาลัยราชภัฏ สวนสุนันทา	เอกสาร คำรา งานวิจัย ฯลฯ	ทีม งานวิจัย	ศึกษาข้อมูลพื้นฐานและ กำหนดเกณฑ์ในการทำงาน
2.สำรวจชุมชนและโฮมส เตย์ในพื้นที่	ก.พ..53	จ.สมุทรสงคราม	ลงพื้นที่	ทีม งานวิจัย	ได้มาซึ่งลักษณะกายภาพ ของโฮมสเตย์
3.แยกแยะข้อมูลและจัด กลุ่ม	มี.ค.53- เม.ย.53	มหาวิทยาลัยราชภัฏ สวนสุนันทา	งานเอกสารและคัด แยกข้อมูล	ทีม งานวิจัย	จำแนกและจัดกลุ่มข้อมูล
4.ประชุมกลุ่มย่อยครั้งที่ 1	เม.ย.53	กลุ่มตัวแทนโฮมสเตย์ ที่คัดเลือก	สัมมนา	กลุ่ม ตัวแทน	ขอความคิดเห็นจากผู้รู้
5.วิเคราะห์และแปรผล	พ.ค.53- มิ.ย.53	มหาวิทยาลัยราชภัฏ สวนสุนันทา	วิเคราะห์ข้อมูล ทั้งหมด	ทีม งานวิจัย	วิเคราะห์ผลที่ได้และสร้าง เป็นต้นแบบ
6.ประชุมกลุ่มย่อยครั้งที่ 2	ส.ค.53	กลุ่มตัวแทนโฮมสเตย์ ที่คัดเลือก	นำเสนอแก่กลุ่ม สัมมนาเพื่อคัดเลือก	กลุ่ม ตัวแทน	ให้ผู้เกี่ยวข้องคัดเลือก
7.สรุปผลการวิจัย	ต.ค.53	จ.สมุทรสงคราม	สรุปขอบเขตและ เนื้อหาในแบบสอบ และประมวลผล	ทีม งานวิจัย	ได้ต้นแบบที่ผ่านการคัด เลือกตามขั้นตอนการวิจัย

1.7 ประโยชน์ที่คาดว่าจะได้รับ

ในการวิจัยนี้จะก่อให้เกิดกับผู้เกี่ยวข้องดังต่อไปนี้

กลุ่มชุมชนโฮมสเตย์ในท้องถิ่น

1. เป็นการสร้างภาพลักษณ์ของงานสถาปัตยกรรมพื้นถิ่นให้กับชุมชนอย่างถูกต้อง ทั้งด้านตัวอาคาร การใช้พื้นที่ภายใน สถาปัตยกรรมศาสตร์ ซึ่งจะเป็นสิ่งที่ช่วยดึงดูดนักท่องเที่ยวให้เดินทางมาพักผ่อนและท่องเที่ยวเชิงนิเวศในจังหวัดสมุทรสงครามด้วยรูปลักษณ์ทางสถาปัตยกรรมเฉพาะถิ่น อย่างแท้จริง

กลุ่มหน่วยงานที่เกี่ยวข้องทางด้านศิลปวัฒนธรรม และสถาปัตยกรรม

1. ได้รูปแบบทางสถาปัตยกรรมซึ่งสามารถใช้เป็น ฐานข้อมูลในการเผยแพร่ อัตลักษณ์ของสถาปัตยกรรมพื้นถิ่นในจังหวัดสมุทรสงคราม และเป็นการอนุรักษ์สถาปัตยกรรมพื้นถิ่นที่มีเหลืออยู่จำนวนไม่มากมิให้สูญหายไปกลับกระแสวัตถุนิยมและการเปลี่ยนแปลงตามสภาพเศรษฐกิจ

2. สืบทอดภูมิปัญญาในการก่อสร้างอาคารที่อยู่อาศัยของชุมชน ให้มีความต่อเนื่องจากรุ่นสู่รุ่น อาทิเช่น ภูมิปัญญาการสร้างเรือน การกำหนดลักษณะการใช้พื้นที่ การเข้าเดือยไม้ หรือแม้แต่การจัดภูมิทัศน์ ที่มีความสอดคล้องกับวิถีชีวิตและกิจกรรมที่เกิดขึ้น

กลุ่มหน่วยงานที่เกี่ยวข้องทางการส่งเสริมการท่องเที่ยว

1. ได้ฐานข้อมูลในการพัฒนามาตรฐานของรูปแบบทางสถาปัตยกรรมของที่พักโฮมสเตย์ (Home stay) ในจังหวัด สมุทรสงคราม ทำให้การกำหนดมาตรฐานตัวชี้วัดเป็นไปอย่างสมบูรณ์และเหมาะสมกับขนาดของที่พักโฮมสเตย์

2. ได้ประโยชน์ในการวางแผนพัฒนาแหล่งท่องเที่ยวเชิงนิเวศของจังหวัด โดยสามารถตรวจสอบถึงความพร้อมของชุมชน และการพัฒนาศักยภาพของชุมชนให้มีคุณภาพที่ดี รวมถึงการวางมาตรการป้องกันผลกระทบสิ่งแวดล้อมของจังหวัดด้วย

มหาวิทยาลัยราชภัฏสวนสุนันทา

1. เป็นการบูรณาการความรู้ด้านสถาปัตยกรรมกับการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ เข้าด้วยกัน ทำให้เกิดความผสมผสานและสอดคล้องซึ่งผลที่ได้จะสามารถนำไปใช้ในการเรียนการสอนแก่นักศึกษาทั้งกลุ่มวิชาสถาปัตยกรรม กลุ่มวิชาการจัดการสิ่งแวดล้อม และกลุ่มวิชาการท่องเที่ยว ได้เป็นอย่างดี นักศึกษาจะได้เรียนรู้จากประสบการณ์จริง ในการลงพื้นที่และทำงานร่วมกับชุมชน อีกทั้งทางมหาวิทยาลัย ฯ ยังได้ขบวนการวิจัยในการสร้างฐานองค์ความรู้ทางการสืบสานภูมิปัญญาสถาปัตยกรรมท้องถิ่นเพื่อให้เกิดความยั่งยืน